

A levelezésre várva

A Forum Könyvkiadó Szenteleky-kötetei kapcsán

Szenteleky Kornélnak nem csupán az élete volt szomorú, hanem a szellemi utóélete is. A halálát követően a királyi Jugoszláviában a magyar kultúra anyagi lehetőségei és a politikai körülmények egyaránt akadályozták a vezér fő gondolatainak közkinccsá tételét. A visszacsatolás után viszont a magyar művelődés egységének erőltetése felelt meg a kor katonai jellegének. Csupán a németek első nagyobb csatavesztései után látszott célszerűnek könyvekbe gyűjteni annak az embernek az írásait, akinek a magyar és világirodalmi tájékozottsága a délszlávokkal való kapcsolatteremtést is magában foglalta. Először Szenteleky levelezése került kiadásra (1943-ban), majd több kötetben életművének java látott napvilágot (1944-ben, ám sokatmondó évszámelhagyással).

A „felszabadulás” rabságot hozott Szenteleky Kornél szelleme számára (is). Pedig ő csupán az egyéniségellenességet kifogásolta a kommunizmusban, s idealizmusa dacára is inkább a keresője, mint megtalálójá volt Istennek. Azért tekintették az elméletét nemkívánatosnak a jugoszláviai kommunista magyar irodalomban, mert a halála előtti években (a húszas évek végétől) egyre inkább a kisebbségi magyar kultúra megteremtésében talált szerepére. Viszont ahogyan a két világháború között csupán a kötelező látszat szerint illett beszélni a módszeresen nyomorgatott vajdasági magyarság helyzetéről, hasonlóképpen a háborút követően is legfeljebb általánosságban, a teljesen új társadalom előnyeit kidomborítva volt ajánlatos szóvá tenni a szerb nemzeti kapitalizmusnak a vajdasági magyarokkal szembeni szélsőséges önzését.

Sajnos, ez az 1945 után kialakult szempont többé-kevésbé mind a mai napig érvényes a jugoszláviai magyarok kultúrájában. Az 1963-ban megjelent Szenteleky műveiből készült két vékony kötetes válogatást ugyanis nem követte sem alapos tudományos kutatás, sem pedig átgondolt kiadói program. Úgyhogy a kilencvenes évek elejéig, az irodalomtörténeti közhelyeket nem számítva, legfeljebb Herceg János emlékezései alapján alkotott magának viszonylag hiteles,

de mégis csak homályos képet a Vajdaság Kazinczyjáról az érdeklődő.

Pedig évtizedeken át semmire sem volt nagyobb szüksége kultúránknak, mint a helyi színek felé forduló Szenteleky Kornél értékes műveinek kiadására és tudományos földolgozására, hogy megérthessük: milyennek látta vidékünk vezető gondolkodója kisebbségünk fennmaradásának esélyeit és az önerősítés módjait.

Az első pofont 1988-ban kaptuk: **Egy fáradt szív szerelmei** címen Újvidéken kiadták Szenteleky első, azaz budapesti, Trianonig tartó korszakának regényét valamint egyéb írásait: egy rendkívüli műveltségű és szenzibilitású, de jellegzetesen Krúdy-epigon zsenjét. Annak példáit: hogyan nem kell (főleg itt a Vajdaságban) írni. Amit, persze, a már érett Szenteleky legalább annyira tudott, mint mi.

A második pofon 1993-ban csattant – **Nyári délelőtt** címen. Igaz, ez már nem volt annyira fájó, mert az önnön korszakváltására készülő író és művelődésszervező viszonylag jól sikerült regényét, az **Isola Bellát** is tartalmazta. De könyörgöm: mi szükség volt (a gyér vajdasági magyar olvasóközönség külföldre menekülésének idején!) a húszas évek szecessziós impresszionista stílusban írt novelláinak az összegyűjtésére és könyvben való megjelentetésre, holott etikai és (némi) esztétikai értékük az írástudói feladatot, értelmiségi programot az emberi és nemzeti kötelességek vállalásában föllelő Szenteleky-novelláknak volt.

Ezután az ütések, sajnos, fölerősödtek. A Szenteleky-sorozat harmadik és negyedik kötete sem tartalmazza (még véletlenül sem) vezérünk munkásságának legértékesebb részét, vajdasági korszakának irodalmi levelezését, amely művelődésszociológiai szempontból fölmérhetetlen jelentőségű a két világháború közötti jugoszláviai magyarság helyzetének megértéséhez. Ehelyett az egyikben (**Szerelem Rómában**, 1995) „verseit, lírai prózáit és versfordításait” találjuk, annak dacára, hogy Szenteleky nem tartotta magát költőnek, lírai prózáit – nem szerényen, hanem pontosan – egyéni dokumentumoknak tekintette, s nem volt neki sem föl-

készültsége, sem pedig ideje, hogy alaposabban elmélyedhetett volna a műfordítói tevékenységben.

A negyedik Szenteleky-kötet (**Új életformák felé**, 1999) némileg kisebb fájdalmat okoz, mert a Bori Imre által 1922-től 1930-ig „egybegyűjtött tanulmányok, kritikák, cikkek” alcímet viselő kötet a mai olvasó számára érdekes írásokat is tartalmaz. Sajnos, csak keveset. Az egybegyűjtött anyag zöme a jobbik esetben kordokumentum vagy Szenteleky elmélyültebb megértésének az eszköze. Erre viszont legföljebb a tudományos kutatóknak van szükségük, akik ezzel kapcsolatban már föllapozták vagy föllapozhatják a (Bácsmegyei) Naplót.

Ismét esdeklem: ma, amikor a kultúránk a pénzhiánynak is az áldozata, mi szükség van Szenteleky Kornél korai írásos időtöltésének dokumentumait azoknak kínálni (ezer példányban), akiknek óriási többsége érdektelen, vagy ha éppen érdeklődne is, mivel e tudományos igényű kiadás nem emeli ki a kevés értéket a sok talmi közül, a jámbor olvasó minden bizonnyal elvész a humanista világfájdalom, az elvont kellések túláradásában?!

A levelezés kiadását illetően azonban mégis marad a remény: hátha legközelebb...

